

ARAŞTIRMA ÜNİVERSİTELERİ TOPLANTISI KONUŞMASI

Muhterem Rektörlerim,

Değerli Meslektaşlarım,

Kıymetli Basın Mensupları,

....

Dünyada yükseköğretim sistemleri içinde **araştırma üniversiteleri**, ekonominin ihtiyaç duyduğu profesyonelleri, üst düzey uzmanları, bilim insanlarını ve araştırmacıları yetiştirmede ve ulusal inovasyon sistemlerini destekleyecek yeni bilgiler üretmede kritik roller oynamaktadır. Bu bağlamda, son yıllarda küresel rekabette üstünlük kurmak isteyen bilhassa gelişmekte olan ülkelerde bu rolleri yerine getirecek üniversitelerin kurulmasına veya varolan üniversitelerin bir kısmını araştırma odaklı hale getirmek üzere gerekli idari, hukuki ve mali tedbirler alınmasına ciddi gayretler sarf edilmektedir.

Geçmişe bakılacak olursa modern araştırma üniversitesi mefhumu ilk olarak 19. yüzyılın başlarında, Wilhelm von Humboldt'un *Öğretme ve Araştırmanın Birliği* (Einheit von Lehre und Forschung) vizyonunu; önceki hedefleri gerçeklik, güzellik ve iyilik anlayışını geliştirmek olan üniversite eğitiminin bu hedeflerinden ziyade tabii bilimler, sosyal bilimler ve beşeri bilimler gibi temel bilgi alanlarına odaklanan bir eğitim üretme aracı olarak savunduğu Almanya'da doğmuştur. Bundan önce üniversiteler büyük ölçüde hukuk, tıp ve teoloji gibi alanlarda meslekten uzmanların yetiştirmek üzere faaliyet göstermişlerdir. Humboldtçu model araştırmaya odaklanmış olsa da, ulusal kalkınma ve uygulamalı çalışma için araştırmayı, en az temel araştırma kadar önemsemiştir. Bu araştırma modelinin hayata geçirilmesiyle, kimya ve fizik gibi alanların yanı sıra ekonomi ve sosyoloji de dahil olmak üzere sosyal bilimler birer araştırma disiplini olarak ortaya çıkmıştır.

Humboldtçu üniversite modelinin Avrupa dışında Japonya ve ABD tarafından benimsenmiş olması anlamlıdır; her iki ülke de, özellikle 19. ve 20. yüzyıllarda, ulusal ekonomik gelişmeye ağırlık vermiş ve yükseköğretimi bu gelişmeye kayda değer katkı sağlayan bir kurum olarak değerlendirmiştir.

Alman araştırma üniversitesinin Amerikan versiyonu özellikle önemlidir. 19. yüzyılın sonlarında, Land Grant yasalarını takiben, ABD üniversiteleri, tarım ve onun gelişen endüstrisi için bilimden yararlanmaya odaklanarak araştırmaya ağırlık vermeye başladı. ABD araştırma üniversitesi modeli; topluma hizmeti vurgulaması, akademik mesleğin örgütlenmesini kürsü sistemi hiyerarşisinden ziyade disipline dayalı bölümler kullanılarak daha demokratik hale getirmesi, yönetim ve idari düzenlemelerin daha katılımcı olması açılarından Alman modelinden farklılık göstermiştir.

ABD araştırma üniversitesi modeli 20. yüzyılın ortalarında baskın küresel model haline geldi. Araştırmaya (ABD Savunma Bakanlığı tarafından sağlanan ve soğuk savaş askeri teknolojisi yoluyla) eyaletlerden gelen güçlü destek, etkili akademik yönetim, çoğu eyalette araştırma üniversitelerini belirleyen farklı bir akademik sistemin oluşturulması, en üstte ve kar amacı gütmeyen canlı bir akademik sektör olan ABD araştırma üniversitelerini uluslararası birer örnek haline getirdi.

Amerika Birleşik Devletleri'nde yükseköğretim tarihi konusunda uzmanlaşmış bir tarihçi olan Roger L. Geiger, "Amerikan araştırma üniversitesi modelinin, Amerikan Devrimi'nden önce kurulan dokuz koloni kolejinden beşi (Harvard, Columbia, Yale, Princeton ve Pennsylvania); beş eyalet üniversitesi (Michigan, Wisconsin, Minnesota, Illinois ve California); ve başlangıçlarından itibaren araştırma üniversiteleri olarak tasarlanan beş özel kurum (MIT, Cornell, Johns Hopkins, Stanford ve Chicago) tarafından oluşturulduğunu" ileri sürmektedir. Buna karşılık, araştırma üniversiteleri 20. yüzyılda Amerikan hegemonyasının kurulması için gerekliydi. Özellikle Columbia ve Harvard, Amerikan film endüstrisinin (Hollywood) gelişmesinde etkiliydi. MIT ve Stanford, Amerikan askeri-sanayi kompleksinin inşasında liderdi. Berkeley ve Stanford, Silikon Vadisinin gelişiminde merkezi bir rol oynadı. 1960'lardan beri, Amerikan araştırma üniversiteleri, dünya çapındaki araştırma üniversiteleri için de önemli birer model oldular.

20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren ise Japonya, Çin, Singapur, Sovyetler birliğinin çöküşünden sonra Rusya, yakın zamanlarda Hindistan olmak üzere dünyada çeşitli ülkeler sürdürülebilir ekonomik gelişmeyi gerçekleştirmek ve dünya piyasalarında uluslararası rekabet gücü kazanmak için yükseköğretim sistemlerinde ciddi reformlara giriştiler. Bu reformlar sayesinde bugün söz gelişi Çin'in ciddi bir bilimsel üretkenlik kapasitesine ulaşmış olduğu görülmektedir.

Araştırma üniversiteleri, 21. yüzyılın küresel bilgi ekonomisinin merkezinde yer almakta ve dünya çapında ortaöğretim sonrası eğitim için deyim yerindeyse amiral gemileri olarak hizmet etmektedir. Birden fazla akademik ve toplumsal role sahip, seçkin ve karmaşık kurumlar olan ***araştırma üniversiteleri, yalnızca teknolojiye önemli ilerlemelere yol açmakla kalmayıp aynı zamanda sosyal ve beşeri bilimler yoluyla topluma önemli ölçüde katkıda bulunan yeni bilgi ve analizlerin çoğunu da üretirler.*** Hem kültüre, teknolojiye ve topluma katkıda bulunan ulusal kurumlar hem de küresel entelektüel ve bilimsel eğilimlerle bağlantılı uluslararası kurumlardır. Bunlar, küresel bilgi toplumunun gerçekten merkezi kurumlarıdır.

Araştırma üniversiteleri, genellikle ülkelerin en iyi ve en parlak öğrencilerini çeker ve en nitelikli akademisyenleri istihdam ederler. Doktora düzeyinde eğitim veren merkezi üniversiteler olan bu üniversiteler, araştırma çıktılarının da büyük kısmını üretirler. Nispeten küçük ülkelerde birkaç araştırma üniversitesi varken, daha büyük ülkelerde çok sayıda olabilir, ancak her hâlükârda bunlar ülkedeki toplam yükseköğretim kurumlarının küçük bir kısmını oluştururlar. Örneğin, ***Amerika Birleşik Devletleri'nde, yaklaşık 5 bin civarında orta öğretim sonrası kurumdan belki de küresel olarak 150 araştırma üniversitesi vardır; yine Çin'in 5 bin kadar yükseköğretim kurumu arasında yaklaşık 100 üniversitesi bu kategoride sayılabilir.***

Araştırma üniversiteleri, çoğu ülkede hem temel hem de uygulamalı orijinal araştırmaların çoğunu üretir ve araştırma için en fazla finansmanı alır. Akademisyenler, araştırma yapmak için niteliklerine göre işe alınır ve araştırma cesareti ve üretkenliği için ödüllendirilir. Bu üniversitelerin organizasyonu, ödül yapıları ve akademik kültürü araştırmaya odaklanır. Akademik değerler hiyerarşisinde, öğretim ve danışmanlık hizmetleri önemini korusa da araştırma en üst sırada yer almaktadır. Lisans öğrencileri de dahil olmak üzere akademik topluluğun çoğu genellikle araştırma faaliyetleri içerisinde yer alır ve araştırma kültürünü özümser. Araştırma üniversiteleri liyakatin önceliğini kabul ederler ve kararları amansız bir mükemmellik arayışına dayanır. Aynı zamanda, öğretimde, araştırmada ve küresel bilgi ağına

katılımda en iyi olmayı arzuladıkları için elit kurumlardır. Öğrenciler de üniversite ruhunun merkezi bir unsurudur. İdeal olarak, sadece toplumdaki ve belki de dünya çapındaki en parlak genç insanlar arasından liyakata dayalı bir şekilde seçilmekle kalmazlar, aynı zamanda üniversitenin hedeflerine ve akademik değerlerine bağlı olmaları gerekir.

Araştırma üniversitesi akademisyenleri, kurumun kendisi gibi hem rekabetçi hem de işbirlikçidir. Bu akademisyenler, hem alanı ilerletmek hem de bir kariyer ve itibar oluşturmak için bilime ve burslara katkıda bulunma arzusuyla doludur. Genellikle ekipler halinde ve işbirliği içerisinde çalışırlar. Araştırma makalelerine ve kitaplarına açık ara en büyük katkıyı araştırma üniversitesi akademisyenleri oluşturmaktadır. Yayın oranları akademik meslek ortalamasının çok üzerindedir.

Saygıdeğer Katılımcılar,

YÖK tarafından yükseköğretime çeşitliliği getiren “Yükseköğretimde Misyon Farklılaşması ve İhtisaslaşma Projesi” kapsamında yürütülen “Araştırma Odaklı İhtisaslaşma Programı”nda belirlenen “Araştırma ve Aday Araştırma Üniversiteleri” 26 Eylül 2017 tarihinde Cumhurbaşkanlığı Külliyesi'nde düzenlenen 2017-2018 Akademik Yılı Açılış Töreni'nde Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip Erdoğan tarafından ilan edilmiştir.

Ülkemizin öncelikli hedefleri ve alanları çerçevesinde nitelikli bilgi üretmek, disiplinlerarası çalışmaları ve işbirliklerini teşvik etmek, doktoralı araştırmacı insan sayısını artırmak, uluslararası işbirliklerini güçlendirmek ve Üniversitelerimizi uluslararası alanda daha görünür kılmak maksadıyla başlatılan Programa, yapılan değerlendirmeler sonucunda belirlenen **11 Araştırma ve 5 Aday Araştırma Üniversitesi** kabul edilmiştir.

Araştırma ve aday araştırma üniversitesi etiketi alan üniversitelerimize, programa dahil edildikleri yıldan itibaren çeşitli destekler sağlanmıştır. Bu desteklerin başlıcaları şunlardır:

- YÖK tarafından Program kapsamındaki üniversitelerimize öğretim elemanı kadro desteği sağlanmıştır.
- Milli Eğitim Bakanlığımız ile koordineli bir şekilde yürütülmekte olan "MEB Yurt Dışı Lisansüstü Öğrenim Bursluluk Programı (YLSY)" aracılığıyla ilave kontenjan tahsis edilmiştir.
- TÜBİTAK tarafından “Mükemmeliyet Merkezi Destek Programı” kapsamında Araştırma ve Aday Araştırma Üniversiteleri önceliğinde çağrıya çıkmış ve yine TÜBİTAK tarafından üniversitelerin araştırma performansına dayalı olarak belirlenen kurum hissesi oranlarında, Program kapsamındaki üniversitelerimize yönelik özel bir istisna tanımlanmıştır. Bu kapsamda bu üniversitelerimizin proje bütçelerine ek olarak kurum hissesinin en yüksek dilimi olan %50 oranında kurum hissesi verilmektedir.
- Ayrıca, Araştırma üniversitelerimizin performanslarına göre yapılan sıralamada ilk 5'te yer alan Araştırma Üniversitemizin ilgili yılın teknolojik araştırma sektörü ödeneklerinde Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından ilave artış yapılmıştır.

Program kapsamında yer alan üniversitelerin performansları “Araştırma Odaklı İhtisaslaşma Programının İşleyişine İlişkin Usul ve Esaslar” çerçevesinde oluşturulan Komisyon tarafından hazırlanan ve ilgili üniversitelerle paylaşılmış olan “Araştırma Üniversiteleri Performans İzleme Endeksi” aracılığıyla yıllık olarak izlenmiş ve 2017, 2018 ve 2019 yıllarına ilişkin

sonuçlar Őeffaf bir Şekilde kamuoyu ile paylaŐılmıŐtır. Bugün de 2020 yılına ilişkin performans değerlendirme ve sıralama sonuçları sizlerle paylaşılacaktır.

Değerli Katılımcılar,

On Birinci Kalkınma Planı'nın 350.1. nolu tedbirinde yer alan: *“Araştırma niversiteleri yetkinlikleri dikkate alınarak öncelikli sektörlerle eŐleŐtirilecek, belirlenen hedeflere ulaŐmak için oluşturulan projelere dayalı iŐ modelleri uygulamaya konulacak ve bu iŐbirlikleri desteklenecektir”* hükmü gereği, alan eşleştirmeleri Kurulumuz tarafından gerçekleŐtirilmiŐ olup; sonuçlar 7 Haziran 2021 tarihinde İTÜ'de yapılan toplantıda kamuoyu ile de paylaŐılmıŐtır.

Buna göre, On Birinci Kalkınma Planı'nda yer alan öncelikli tüm sektörlerin ve alt alanların bir veya birden fazla niversite ile eşleştirilmeleri, üniversitelerin alan bazında yetkinlikleri çerçevesinde ve üniversitelerin de görüŐleri alınarak yapılmıştır. Yapılan bu eŐleŐtirmeler özellikle yatırım programlarında ve karar alma süreçlerinde kullanılmak üzere baŐta Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bte Başkanlığı olmak üzere ilgili tüm kurum ve kuruluŐlarla ve kamuoyu ile paylaŐılmıŐtır. Ayrıca, Program kapsamındaki üniversitelerimizin eŐleŐtirilen ihtisas alanlarıyla ilgili enstitü, merkez, ortak araştırma merkezi, program gibi akademik birim kurmaları ve aynı öncelikli sektör ve alandaki üniversitelerin ortak çalışmalar yapmaları teşvik edilecektir. Bu amaçla önümüzdeki günlerde aynı sektör ve alt alanlarla eŐleŐtirilen üniversitelerimizin biraraya gelerek paylaŐımlarda bulunmalarını da bekliyor ve bunu fevkalade önemsiyoruz.

Kıymetli Rektrlerim,

Değerli Katılımcılar,

Bu yıl BaŐkanlıęımız tarafından Araştırma Odaklı Misyon Farklılaşması programımızda bazı yenilikler yapılmıştır. Őimdi bu yenilikleri sizlerle paylaŐmak istiyorum;

- Bundan sonra Araştırma Odaklı Misyon Farklılaşması Programımızda 20 devlet niversitesi ile 3 vakıf niversitesi yer alacaktır. Daha önce araştırma niversiteleri kategorisinde değerlendirilmeyen vakıf niversiteleri bu yeni dönemde gösterdikleri performanslar ile aynı devlet niversiteleri gibi yakından takip edilecektir. BaŐvuruda bulunan ve yapılan değerlendirmeye göre 3 vakıf niversitemiz araştırma niversitesi etiketi almaya hak kazanmıŐtır.
- **“Aday Araştırma niversitesi”** ve **“Aday Araştırma Üniversitesi Adayı”** gibi sınıflamalar kaldırılmıŐ olup Program kapsamında yer almaya hak kazanan **“Araştırma niversiteleri”** kendi içinde bir gruptandırılmaya tabi tutulmuŐtur.
- Araştırma niversitelerimiz performanslarına göre **A1, A2** ve **A3** olmak üzere 3 performans kümesine veya grubuna ayrılacaktır.
- **A1** st Düzey Araştırma Performansı gösteren niversiteler (70-100 arası puan alanlar)
- **A2** Yüksek Düzey Araştırma Performansı gösteren niversiteler (35-70 arası puan alanlar)
- **A3** Orta Düzey Araştırma Performansı gösteren niversiteler (20-35 arası puan alanlar)

- Önümüzdeki günlerde Programa yeni dahil olan Araştırma Üniversitelerinin de, daha öncekilerde olduğu gibi, 11. Kalkınma Planı'nda yer alan öncelikli alanlarla eşleştirmeleri yapılacaktır.
- 2022 yılından itibaren tüm Araştırma Üniversitelerimizin 11. Kalkınma Planında yer alan öncelikli alanların yanısıra yetkin oldukları Beşeri ve **Sosyal Bilimler** alanlarıyla da eşleştirilmeleri planlanmaktadır. Bu alandaki çalışmalar, üniversitelerimizle de koordinasyon içinde önümüzdeki günlerde tamamlanacaktır. Üniversiteler bu açıdan erdemli toplumun inşasına da omuz vermelidir.
- İnanıyoruz ki Araştırma üniversitelerimizden beklenen küresel rekabet başarısı, kurumlarımızın üzerine dayanacakları güçlü araştırma kabiliyetlerinin geliştirilmesine bağlıdır. Bunun için ise, ülkemizde araştırma üniversitelerine yönelik daha zengin ve farklılaştırılmış araştırma destek programlarının uygulanmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu kabiliyetlerin desteklenmesi ülkemizde inovasyonun alanını genişletecektir.
- YÖK olarak önümüzdeki dönemde program kapsamındaki üniversitelerin kapasitelerinin artırılmasına yönelik özel destek programları sağlanması konusunda, Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı ve Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ile görüşmelerimiz devam etmektedir. Önümüzdeki günlerde bu konuda inşallah size müjdeli haberler vermeyi umuyoruz.
- Ayrıca bu araştırma etiketini kazanan üniversitelerimizin araştırma ve yenilikçi kapasitelerini arttırmak için gerekli idari, hukuki ve mali düzenlemelerin bir an önce hayata geçirilmesi için gerekli adımları attığımızı da bu vesile ile sizlere duyurmak isterim.
- Araştırma Odaklı İhtisaslaşma Programının İşleyişine İlişkin Usul ve Esaslar'da önümüzdeki günlerde gerçekleştireceğimiz değişikliklerle Program kapsamındaki üniversitelerimizin yıllık izleme ve değerlendirme kriterleri de gözden geçirilerek üniversitelerimizle paylaşılacaktır.

Konuşmamın sonunda, Araştırma Odaklı İhtisaslaşma Programına yeni katılan ve Araştırma Üniversitesi etiketi almaya hak kazanan tüm üniversitelerimizi tebrik ediyor; sonucun üniversitelerimiz, yükseköğretim sistemimiz ve ülkemiz için hayırlı olmasını diliyorum. Bugünkü toplantımızın da verimli geçmesini, yükseköğretim sistemimize ve araştırma odaklı süreçlerin gelişimine katkılar sağlamasını diliyorum hepinizi saygıyla ve muhabbetle selamlıyorum.

Erol Özvar
Yükseköğretim Kurulu Başkanı
Araştırma Üniversiteleri Toplantısı
13 Aralık 2021, Bilkent Otel İstanbul Konferans Salonu